

10.33537/sobild.2022.13.1.7

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 29.10.2021
Kabul edildiği tarih: 06.12.2021
Yayınlanma tarihi: 31.01.2022

Article Info

Date submitted: 29.10.2021
Date accepted: 06.12.2021
Date published: 31.01.2022

BEYLİKDÜZÜ ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ'NİN MEKÂNSAL ETKİLERİ

SPATIAL EFFECTS OF BEYLİKDÜZÜ ORGANIZED
INDUSTRIAL ZONE

İrem OLĞAÇ

Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
iremolgac66@gmail.com

Mesut DOĞAN

Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi,
esutan@istanbul.edu.tr

Anahtar sözcükler

Sanayi; Organize Sanayi Bölgesi;
Mekânsal Gelişme; BOSB.

Keywords

Industry; Organized Industrial
Zone; Spatial Development;
Beylikduzu; BOSB.

Öz

Sanayi faaliyetleri, bazen bir tesis bazen de bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı üretim kollarında faaliyet yürüten sanayi işletmelerinin bir arada bulunmasını ifade eden sanayi bölgelerinin, planlı bir şekilde ortaya çıkması "organize sanayi bölgesi" kavramıyla belirginleşmektedir. Organize Sanayi Bölgeleri ilk kurulduklarında planlı şehirleşme ve sanayi kuruluşlarının aynı alanda toplanmasını hedeflerken daha sonraki yıllarda bölgeler arasında gelişmişlik farklarını ortadan kaldırmak, istihdamı arttırmak ve çevreyi korumak gibi amaçları da hedef almıştır. Ülkemizde şehir içinde plansız bir şekilde kurulan sanayi kuruluşları 1960'lı yılların başında gündeme gelen ve ikinci yarısında da uygulamaya konulan organize sanayi bölgeleriyle birlikte daha düzenli bir alanda faaliyet göstermeye başlamıştır.

Günümüzde gelişimini batı yönünde de devam ettiren İstanbul'un en hızlı gelişen bölgelerinden biri de Beylikdüzü'dür. 2000 yılına kadar durağan bir gelişme gösteren ilçe bu tarihten itibaren özellikle 2002 yılında Beylikdüzü Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulmasıyla hızlı bir gelişim sürecine girmiştir. Beylikdüzü'nün gelişip ilçe statüsü kazanmasında bölgede uygulanan sanayi politikaları ve 2002 yılında kurulan Beylikdüzü Organize Sanayi Bölgesi'nin etkisi oldukça büyüktür. Kurulduğu günden bugüne bölgenin mekânsal dokusu üzerinde önemli değişikliklere neden olan Beylikdüzü Organize Sanayi Bölgesi, yerleşim alanlarının kurulup gelişmesinde önemli rol oynayarak şehirselleşme katkısında bulunmuştur.

Bu çalışmayla İstanbul megapolü içerisinde yer alan Beylikdüzü'nde 2002 yılında faaliyete geçen Beylikdüzü Organize Sanayi Bölgesi'nin ilçe gelişimindeki mekânsal etkileri incelenmiştir.

Abstract

Industrial activities sometimes appear as a facility and sometimes as a region. The planned emergence of industrial zones, which express the coexistence of industrial enterprises operating in different production lines, becomes evident with the concept of "organized industrial zone".

While the Organized Industrial Zones were aimed at planned urbanization and gathering of industrial establishments in the same area when they were first established, they also aimed to eliminate the development differences between the regions, to increase employment, and to protect the environment in the following years. Industrial establishments that were established in the city without a plan in our country started to operate in a more organized area with the organized industrial zones that came to the agenda in the early 1960s and were put into practice in the second half.

Today, one of the fastest-growing regions of Istanbul, which continues its development in the west direction, is Beylikdüzü. The district, which showed a steady development until 2000, entered a rapid development process, especially with the establishment of the Beylikdüzü Organized Industrial Zone in 2002. The industrial policies in the region and the Beylikdüzü Organized Industrial Zone, which was established in 2002, have a great influence on the development of Beylikdüzü and gaining the status of a district. Beylikdüzü Organized Industrial Zone, which has caused significant changes in the spatial texture of the region since its establishment, has contributed to urban development by playing an important role in the establishment and development of residential areas.

With this study, the spatial effects of the Beylikdüzü Organized Industrial Zone, which became operational in 2002 in Beylikdüzü, which is located within the Istanbul megapolis, on the development of the district were examined.

1. Giriş

Şehirler tarih boyunca farklı ülkelerde farklı şekillerde tanımlanmıştır. Özellikle bu tanımlama yapılırken o bölgedeki nüfus hareketlerine sebep olan sosyal, kültürel ve ekonomik ölçütler değerlendirilir. Şehirler yüksek verimliliğe sahip ve gelişmekte olan birçok ülkede hızlı ekonomik büyümeye sahip bölgelerdir (Venables, 2008: 12). Sanayi faaliyetlerinin yerleşmelerde nüfus yoğunluğuna ve farklı ekonomik faaliyetlere yol açması ve nüfusta iş bölümünü gerçekleştirmesinin şehirleşmeye önyak olduğu bilinmektedir (Tümertekin, 2014: 92). Ayrıca şehirleşme, kalkınma sürecinin merkezinde yer almaktadır. İstihdam, şehirlerde yığılma ekonomileriyle etkili bir şekilde tarımdan sanayi üretimine geçiş yapmaktadır (Henderson, 2014: 1). Böylece sanayi birçok beşeri faaliyeti etkisi altına almaktadır.

Sanayi kelimesi etimolojik olarak Arapça kökenlidir. Türk Dil Kurumuna göre; "ham maddeleri işlemek, enerji kaynaklarını yaratmak için kullanılan yöntemlerin ve araçların bütünü, işleyim, uran, endüstri" olarak ifade edilmektedir (TDK, 2020). Sanayi genel anlamıyla, insanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, ham maddeleri kullanılan veya kullanılabilir eşyalara dönüştüren tüm işleri kapsamaktadır. Ayrıca ham maddeden, tüketime hazır mallar meydana getirmektedir.

Sanayi faaliyetleri, bazen bir tesis bazen de bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı üretim kollarında faaliyet yürüten sanayi işletmelerinin bir arada bulunmasını ifade eden sanayi bölgelerinin planlı bir şekilde ortaya çıkması organize sanayi bölgesi (OSB) kavramıyla belirginleşmektedir (Bakırcı, 2019: 274). Kavram olarak Organize Sanayi Bölgeleri 19. yüzyılda öncelikle İngiltere sonra Amerika'da ortaya çıkmıştır. Bu kavram Amerika'da tekstil atölyelerinin bir araya gelmesiyle oluşmuş ve yeni kurulacak OSB'lerine zemin hazırlamıştır. 1896'da İngiltere'de meydana gelen OSB, bilinçli ilk uygulama olarak kabul edilmiştir. Organize Sanayi Bölgeleri ilk kurulduklarında planlı şehirleşme ve sanayi kuruluşlarının aynı alanda toplanmasını hedeflerken, daha sonraki yıllarda bölgeler arasında gelişmişlik farklarını ortadan kaldırmak, istihdamı arttırmak ve çevreyi korumak gibi amaçları da hedef almıştır (OSB Üst Kuruluşu, 2018: 12). Ayrıca şehirleşme sürecine de katkıda bulunması bakımından oldukça önemli olan OSB, tesislerin bir arada toplu olması, ulaşım probleminin yaşanmaması, iletişim kolaylığı sağlaması, trafik sorunlarını engelleme gibi birçok avantaj sağlamaktadır. Bulunduğu çevreye olumlu etkileri bulunan bu sanayi bölgeleri aynı zamanda sağlıklı bir şehirleşme olgusuna da katkıda bulunmaktadır (Doğan, 2013: 224).

Ülkemizde şehir içlerinde plansız bir şekilde kurulan sanayi kuruluşları 1960'lı yılların başında gündeme gelen ve ikinci yarısında da uygulamaya

konulan organize sanayi bölgeleriyle birlikte daha düzenli bir alanda faaliyet göstermeye başlamıştır. Organize sanayi bölgeleri, hem ülke genelinde sanayinin yerleşmesi ve bu konuda yerel sanayi odaklarının kurulması, hem de bölgeler açısından sanayinin düzensiz gelişmesinin önlenmesi, planlanması ve mekân düzenlenmesi konusunda önemli rol oynamaktadır (Mutluer, 2003: 20).

Türkiye'de 1963 yılı itibariyle başlayan planlı kalkınma dönemiyle sanayileşmeye yönelik önemli adımlar atılmıştır. Ekonomik ve toplumsal kalkınma için belirlenen hedefler doğrultusunda birçok uygulama gerçekleştirilmiştir. Bu uygulamalardan en önemlisi Dünya Bankasından alınan krediyle 1961 yılında Bursa'da kurulan Organize Sanayi Bölgesi'dir. Böylece 1982 yılına kadar yasal bir mevzuat olmadan OSB'ler Türkiye'de faaliyet göstermeye devam etmiştir. 31 Ocak 1982 tarihinde 17591 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan "Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Fonlar Yönetmeliği" ortaya çıkan 20 yıllık mevzuat boşluğunu gidermiştir. Yönetmelikte yer alan 29. ve 42. maddeler şu şekildedir:

"Madde 29- Fonun amacı sanayinin gelişmesini dengeli şekilde daha yaygın bir duruma geçmesini teminen, sanayi işletmeleri için gerekli bulunan su, yol, kanalizasyon, enerji, haberleşme ve benzeri alt yapı imkânları ile sağlık ve kültürel gibi sosyal tesisleri ihtiva eden, geliştirilmiş alt yapı imkânları üzerinde organize sanayi bölgelerinin kurulması için, müteşebbis kuruluşlara yayılacak ikraz yardımı esasları ve bununla ilgili diğer hususları belirlemektedir."

"Madde 42- Genel, katma ve özel bütçeli idareler ile 440 sayılı kanun tabi iktisadi Devlet Teşekkülleri ve müesseseleri, görevlerine giren hizmetleri Organize sanayi bölgesi sınırına kadar öncelikle iletilmesi hususuna gerekli teşebbüslerde bulunurlar."

Kuruldukları günden 2000 yılına kadar tüzel kişilikten yoksun olan OSB, 4562 sayılı "Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu'nun kabul edilmesiyle ve 15.04.2000 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanmasıyla tüzel kişiliğe kavuşmuştur. Sonraki süreci sırasıyla; 21.05.2001 tarihli 24408 sayılı "Organize Sanayi Bölgeleri Yer Seçim Yönetmeliği" ve 01.04.2002 tarihli 24713 sayılı "Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği" takip etmiştir. Uygulamalar sırasında ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda 2001 ve 2002 yılında yayınlanan yönetmelikler yürürlükten kaldırılarak yerini 17.01.2008 tarihli 26759 sayılı "Organize Sanayi Bölgeleri Yer Seçimi Yönetmeliği" ve 22.08.2009 tarihli 27327 sayılı "Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği"ne bırakmıştır.

Beylikdüzü'nün gelişip ilçe statüsü kazanmasında bölgede uygulanan sanayi politikaları ve 2002 yılında kurulan Beylikdüzü Organize Sanayi Bölgesi'nin etkisi oldukça büyüktür. Kurulduğu günden bugüne bölgenin mekânsal dokusu üzerinde önemli değişikliklere neden

olan Beylikdüzü Organize Sanayi Bölgesi (BOSB), yerleşim alanlarının kurulup gelişmesinde önemli rol oynayarak şehirselleşmeye katkıda bulunmuştur. Yeni yerleşim alanlarının ortaya çıkmasında ve var olan yerleşim alanlarının genişlemesinde payı olan BOSB bölgenin mekânsal dokusu üzerinde de değişikliklerin yaşanmasına neden olmuştur.

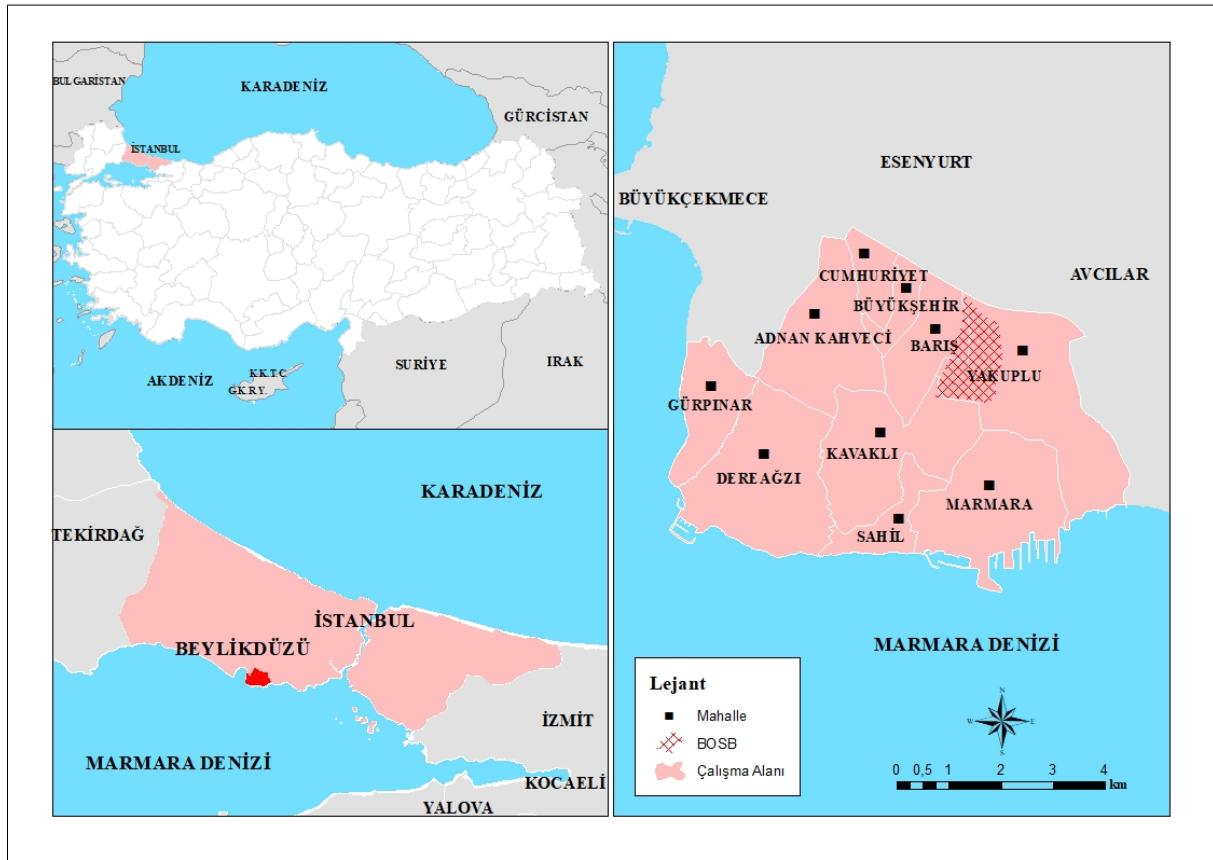
Bu çalışmada İstanbul megapolü içerisinde yer alan Beylikdüzü'nde 2002 yılında faaliyete geçen Beylikdüzü Organize Sanayi Bölgesi'nin ilçe gelişimindeki mekânsal etkisi üzerinde durulmuştur. Sanayi faaliyetlerinin bölgedeki fiziksel, sosyal ve ekonomik etkileri ortaya

çıkarılmıştır. Şehirselleşme ve mekânsal gelişimin planlı ve düzenli olması açısından bu çalışmada BOSB'nin şehirde meydana getirdiği değişimler ve etkiler tespit edilmiştir.

2. Çalışma Alanının Yeri ve Sınırları

41° 00' 33 57" – 40° 57' 37 69" kuzey enlemleri, 28° 35' 42 47" – 28° 41' 58 03" doğu boylamları arasında yer alan Beylikdüzü, İstanbul'un batı kısmında yer almaktadır. Güneyde Marmara Denizi, doğuda Avcılar, kuzeyde Esenyurt ve batıda Büyükçekmece ilçelerine komşudur (Şekil 1).

Şekil 1. Çalışma Alanının Lokasyon Haritası.

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Çalışma alanımızı oluşturan Beylikdüzü Organize Sanayi Bölgesi, 3 sanayi kooperatifinin bir araya gelmesiyle 17.04.2002 tarihli 202 Sicil No.su yetki belgesiyle kurulmuştur. Günümüzde 160 Ha alanda 237 firma yer almaktadır. Bu firmaların ağırlıklı sektörlerini; makine, tekstil, plastik, kimya, demir dışı metaller oluşturmaktadır (Stratejik Plan, 2017-2020: 54). Beylikdüzü Organize Sanayi Bölgesi bir bütün olarak

alındığında bazı sektörlerin yoğunluk taşıdığı görülmektedir. Bunlar; mermer, alüminyum, makine imalatı, asansör, elektrik malzemeleri, bakır, pirinç, plastik, tekstil, mobilya, yan sanayi dallarıdır (Fotoğraf 1). Bölgede bugünkü istihdam yaklaşık 15.000 ve istihdam kapasitesi 30.000 civarındadır. Bölgede faaliyette bulunan firmalardan yaklaşık %50 kadarı ihracat yapmaktadır (www.ibosb.com).

Fotoğraf 1. BOSB Bakır ve Pirinç Sanayiciler Sitesi.**Şekil 2.** BOSB'in Kadastral Durumu.**Kaynak:** (www.ibosb.com).

3. Materyal ve Yöntem

İlk olarak konuyla ilgili önceki yıllarda yayınlanmış makale, resmi belge, yıllık rapor, analiz, kitap vb. dokümanlar incelenmiştir. Elektronik kaynaklardan elde edilen il, ilçe vb. alt tabanlar harita sınırlarının belirlenmesinde kullanılmıştır. Nüfusun mekânsal gelişimini ortaya koymak ve daha etkili bir sonuca ulaşmak için TÜİK'ten temin edilen verilerle nüfus yoğunluk haritaları oluşturulmuştur. Bu haritalar için Kernel Yoğunluk Analizi (Kernel Density Estimation) yöntemi tercih edilmiştir. Kernel Yoğunluk Analizi bir olasılık yoğunluk fonksiyonu ve aynı zamanda standart bir ağırlık fonksiyonudur (Siloko, Ishiekwene ve Oyegue, 2017: 4255). Bu haritalar ArcGIS/ArcMap 10.4.1 programında Mekânsal Analiz (Spatial Analysis) içerisinde yer alan Kernel Yoğunluk metodu kullanılarak üretilmiştir.

Çalışma alanının mekânsal değişimini ortaya koymak için CORINE arazi verilerinden yararlanılmıştır. Elde edilen arazi kullanım verileri CORINE içerisinde bulunan renk kodlarıyla eşleştirilerek ArcGIS/ArcMap 10.4.1 programında amaca uygun olarak haritalandırılmıştır.

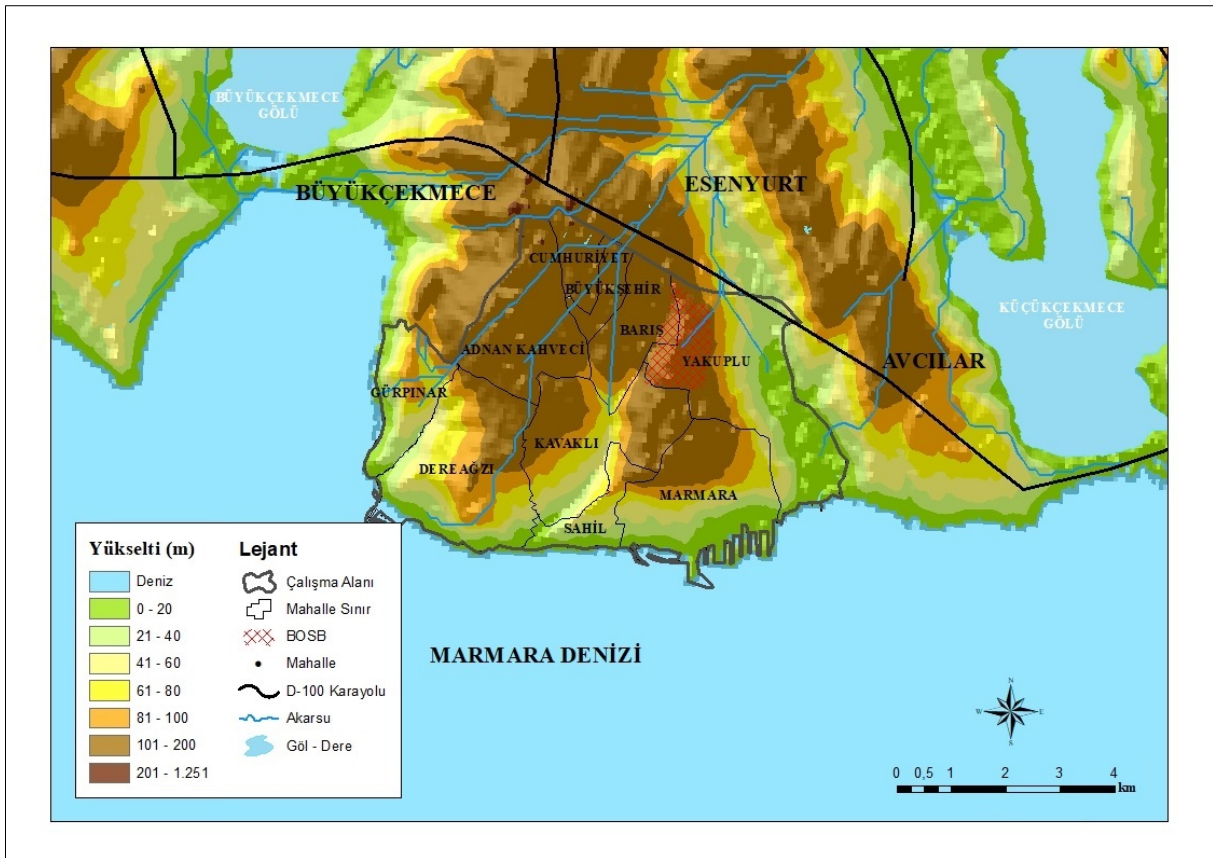
4. Bulgular

4.1. Çalışma Alanı ve Yakın Çevresinin Fiziki Özellikleri

Mekânsal açıdan baktığımızda yükselti ve eğimin nitelik ve nicelikleri önemli iki faktörü oluşturmaktadır. Jeomorfolojinin parametrelerinden biri olan yükselti fiziki coğrafya açısından; iklimi, bitki örtüsünü, toprağı ve hidrografyayı etkilemesinin yanında ayrıca beşeri coğrafya açısından yerleşmeyi, nüfus dağılışını ve yoğunluğunu, ulaşımı, ekonomik coğrafya açısından ise tarım, hayvancılık ve sanayiye doğrudan etkilemektedir (Elibüyük ve Yılmaz, 2010: 28).

Marmara Bölgesinin Çatalca-Kocaeli Bölümü'nde İstanbul megapolünün içerisinde yer alan Beylikdüzü ilçesine bağlı mahalleler çalışma alanımızı oluşturmaktadır. Çalışma alanımız en genel haliyle Büyükçekmece ve Küçükçekmece lagünleri arasında bulunan bir plato görünümündedir. Bu plato Kavaklıdere, Haramidere ve Dereağızı derelerinin kolları tarafından yarılmıştır. Çalışma alanının yükseltisi güneyden kuzeye doğru artmaktadır (Şekil 3). Yükselti genel olarak 0-200 m arasında değişmektedir.

Şekil 3. Çalışma Alanı Yükselti Haritası.

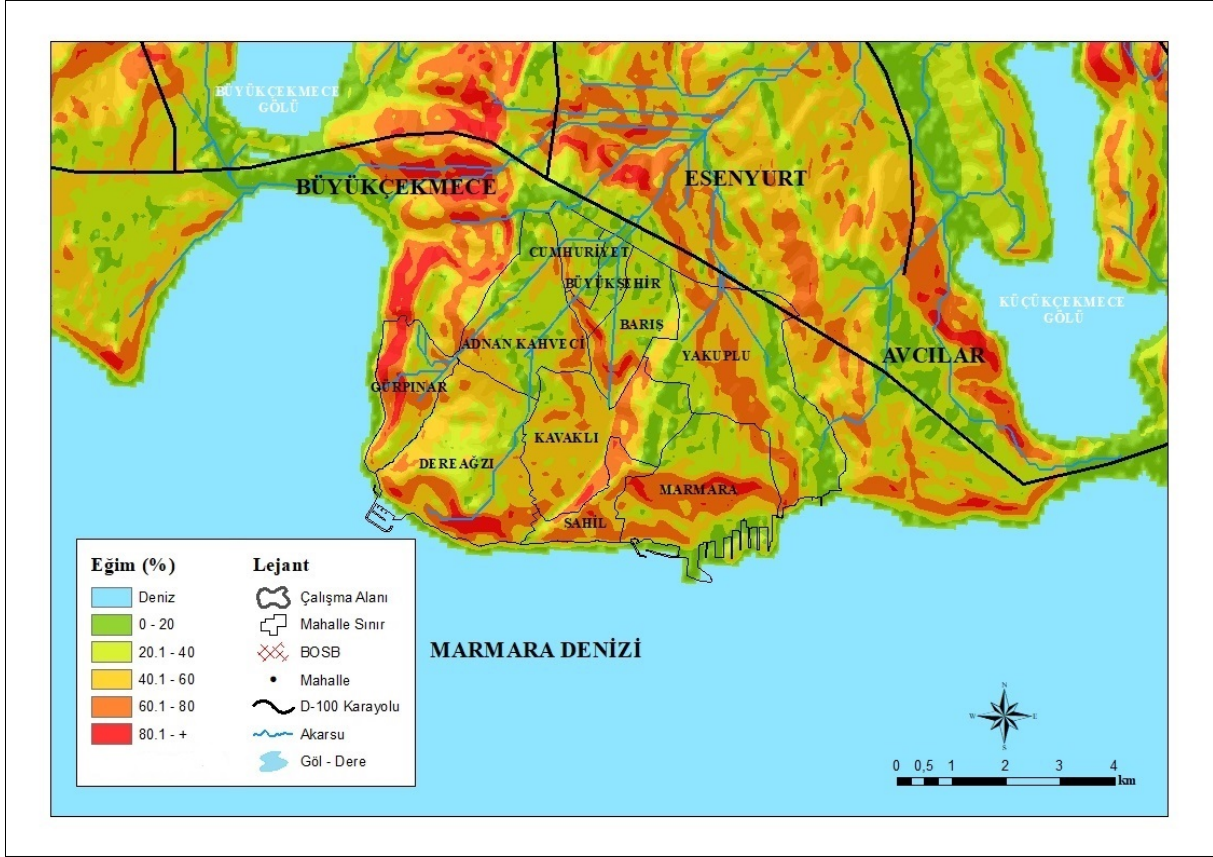

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Çalışma alanının eğim haritası incelendiğinde; düz ve düze yakın alanlar, hafif eğimli alanlar, eğimli alanlar ve dik yamaç arazi yapılarını görmektedir. Eğim değerleri %1 ile %80 arasında değişmektedir (Şekil 4). Çalışma alanımızı oluşturan arazi genel olarak hafif

eğimli bir yapıya sahiptir. Hafif eğimli yamaçlar çalışma alanının yaklaşık olarak %40'ını oluşturmaktadır. Eğim değerleri kuzeyden güneye doğru bir artış göstermektedir. Özellikle Marmara Denizi'ne bakan güney yamaçlarında eğim fazladır.

Şekil 4. Çalışma Alanı Eğim Haritası.

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Ülkemiz, sahip olduğu coğrafi konum ve yer şekillerinin etkisiyle farklı iklim tiplerini bir arada bulundurmaktadır. İklim için önemli olan yağış ve yağış özellikleri de bu iklim tiplerine bağlı olarak farklı rejim özellikleri göstermektedir (Gönençgil, 1997: 350). Çalışma alanı Akdeniz ve Karadeniz iklim özelliklerine sahip olmakla birlikte bir geçiş iklimi konumundadır. Çalışma alanında yükselti fazla olmadığından dolayı sıcaklık değerleri mahalleler arasında önemli bir değişim göstermemektedir. Beylikdüzü İlçesi'nin Marmara Denizine kıyısı olması bölgedeki nem miktarının yüksek olmasına neden olmaktadır.

Çalışma alanının doğal bitki örtüsü şehirleşmenin etkisiyle günümüzde yerini şehir içi yeşil alanlara bırakmıştır. Ayrıca çalışma alanının toprak yapısını intrazonal toprak grubu içerisinde yer alan vertisoller oluşturmaktadır.

4.2. Çalışma Alanı ve Yakın Çevresinin Beşeri Özellikleri

Çalışma alanımızı oluşturan Beylikdüzü İlçesi'nin yerleşim tarihi M.Ö.'ki dönemlere dayanmaktadır. Bizans ve Osmanlı dönemlerinde askeri amaçlı kullanılan bölgede çok yoğun olmayan bir yerleşim ortaya çıkmıştır. 1920'li yıllarda köy yerleşmelerinin çekirdekleriyle (Gürpınar, Kavaklı ve Yakuplu) başlayan bölgenin gelişerek ilçe statüsünü kazanmasında sanayi ve sanayi sitelerinin etkisi büyüktür. Şehirde meydana gelen gelişmeleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1987 yılında Gürpınar, Kavaklı ve Yakuplu Köyleri'nin Büyükçekmece İlçesine bağlanması,
- 1987 yılında Gürpınar, 1993 yılında ise Kavaklı ve Yakuplu Köyleri'nin belediye statüsü kazanması,
- 1 Aralık 1993 tarihinde (21775 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan İçişleri Bakanlığının 93/42.466 sayılı kararı) Kavaklı yerleşim alanının Büyükçekmece ilçesine bağlı belediye olması,

- 1996 yılında ülke genelinde uygulanan sanayi politikalarının etkisi,
- 17 Nisan 2002 tarihinde (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı 202 Sicil No'lu yetki belgesi) İBOSB (İstanbul Beylikdüzü Organize Sanayi Bölgesi) kurulması,
- 10 Aralık 2002 tarihinde (2002/4962 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı) Kavaklı Belediyesinin isminin "Beylikdüzü" olarak değiştirilmesi ve 2008 yılına kadar Büyükçekmece ilçe sınırları içerisinde yer alması,
- 22 Mart 2008 tarihinde (26824 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun) Beylikdüzü'nün ilçe statüsü kazanmasıdır.

Ayrıca 29 Mart 2009 tarihinde mahalli idareler genel seçimleri sonrası Gürpınar Beldesi'nin 3 (Adnan Kahveci, Dereağı ve Gürpınar) ve Yakuplu Beldesi'nin 2 (Marmara ve Yakuplu) mahallesinin katılmasıyla Beylikdüzü İlçesi'nin sınırları ortaya çıkmıştır (Beylikdüzü Belediyesi, 2017: 25).

Çalışma alanımızın nüfusunun gelişim sürecini ortaya çıkarmak için ilk olarak Beylikdüzü'nün ilçe statüsüne yükselmeden önce yerleşiminin ana çekirdeklerini oluşturan Gürpınar, Kavaklı ve Yakuplu yerleşim birimleri incelenecektir.

Tablo 1. Gürpınar, Kavaklı ve Yakuplu Yerleşimlerinin Nüfusu.

Yıl	Gürpınar	Kavaklı	Yakuplu	Toplam
1990	10.191	2.170	2.841	15.202
2000	25.479	39.884	24.960	90.323
2007	45.682	112.131	51.862	209.675

Kaynak: TÜİK

Gürpınar yerleşiminde 1990 yılında 10.191 olan nüfus 2000'de 25.479, 2007'de ise 45.682'ye yükselmiştir (Tablo 1). Kavaklı yerleşiminde 1990 yılında 2.170 olan nüfus 2000'de 25.479, 2007'de ise 112.131'e ulaşmıştır. Yakuplu yerleşiminde 1990 yılında 2.841 olan nüfus 2000'de 24.960, 2007'de 51.862'ye yükselmiştir. Genel olarak bakıldığında bu yerleşim birimlerindeki nüfus artışı dikkat çekmektedir. Özellikle Kavaklı yerleşiminde 1990-2000 yılları arasında nüfus yaklaşık olarak 18 katlık bir artış göstermiştir. 2000-2007 yılları arasında da önemli bir artış görülmektedir. Bu yerleşim birimlerinde yaşanan nüfus artışında 1996

yılında ülke genelinde uygulanan sanayi politikaları ve 2002 yılında bölgede kurulan BOSB'nin etkisi oldukça büyüktür.

Yerleşme alanında meydana gelen nüfus artışı, hızlı konutlaşma ve sanayi faaliyetlerinin gelişimi bölgede bir ilçe oluşturulması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bunun sonucunda 2008 yılında Beylikdüzü, ilçe statüsüne yükselmiştir. Bölgedeki nüfus artışı ilçe kurulduktan sonra günümüze kadar devam etmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Çalışma Alanının 2008-2020 Yılları Arası Nüfus Dağılımı.

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
2008	92.277	93.356	185.633
2009	96.016	97.956	193.972
2010	101.119	103.754	204.873
2011	107.439	110.681	218.120
2012	112.582	116.533	229.115
2013	120.120	124.640	244.760
2014	128.714	133.759	262.473
2015	137.341	142.658	279.999

2016	145.555	151.865	297.420
2017	153.668	161.002	314.670
2018	161.876	169.649	331.525
2019	172.298	180.114	352.412
2020	178.615	186.957	365.572

Kaynak: TÜİK

Çalışma alanını oluşturan Beylikdüzü'nün nüfusu, 2008 yılından 2020 yılına kadar sürekli bir artış eğilimi göstermiştir. 2008 yılında toplam nüfus 185.633 olmuştur. Bu nüfusun 92.277'si erkek, 93.356'sı kadın nüfusu oluşturmaktadır. 2020'de ise toplam nüfus

365.572'ye yükselmiştir. Bu nüfusun 178.615'ni erkek, 186.957'sini kadın nüfusu oluşturmaktadır. İlçe nüfusu, geriye kalan 12 yılda (2008-2020) 179.939 artmıştır. Artışın en belirgin nedeni bölgede sanayi faaliyetlerinin yoğun bir şekilde devam etmesidir.

Tablo 3. Çalışma Alanındaki Nüfusun Yaş Dağılımı.

YIL	0-14 Erkek	15-64 Erkek	65+ Erkek	0-14 Kadın	15-64 Kadın	65+ Kadın
2008	22.429	66.475	3.373	21.093	67.689	4.574
2009	23.523	68.922	3.571	22.200	70.855	4.901
2010	24.732	72.279	4.108	23.264	75.057	5.433
2011	26.123	76.698	4.618	24.605	80.047	6.029
2012	27.279	80.214	5.089	25.771	84.106	6.656
2013	28.853	85.572	5.695	27.385	89.875	7.380
2014	30.901	91.454	6.359	29.233	96.330	8.196
2015	32.785	97.276	7.280	31.100	102.332	9.226
2016	34.728	102.750	8.077	33.161	108.576	10.128
2017	36.992	107.727	8.949	35.322	114.624	11.056
2018	39.352	112.784	9.740	37.547	120.063	12.039
2019	41.623	119.868	10.807	39.663	127.192	13.259
2020	42.663	124.313	11.639	40.458	131.927	14.572

Kaynak: TÜİK

Çalışma alanında yaşayanların yaş dağılımı incelendiğinde çocuk nüfusu oluşturan 0-14 yaş grubu 2008 yılında 43.522 iken 2020'de 83.121'e yükselmiştir. Aktif nüfusu ifade eden 15-64 yaş grubu 2008 yılında 134.164 iken 2020'de 256.240'a ulaşmıştır. Yaşlı nüfusu oluşturan 65 yaş ve üzeri yaş grubu ise 2008 yılında 7.947 kişiden, 2020'de 26.211'e yükselmiştir (Tablo 3).

Şehirleşme sürecinin doğal sonuçlarından biri olan şehir nüfusunun artış göstermesi, Türkiye'de çeşitli faktörlerin etkisiyle daha hızlı ortaya çıkmıştır (Sertkaya Doğan, 2009: 3). Bu gelişmeleri hızlı yaşayan çalışma alanımız artan nüfusuyla birlikte yeni yerleşim

yerlerinin açılmasına ve sanayi faaliyetlerinin bölgede gelişmesine olanak sağlamıştır.

“Sanayi faaliyet gösterdiği bölgede bir canlılık ve hareketlilik oluşturur. Nüfus artar, göçle nüfus yer değiştirir, büyük sanayi (organize) bölgeleri ortaya çıkar, diğer ekonomik faaliyetlerin gelişmesini sağlar. Bu bağlamda İstanbul'da kurulan önemli ve ilk tesisler ulaşımı sağlayan ve ulaştırılan yollar üzerine veya çok yakınına kurulmuştur. Sanayi, İstanbul'u yaklaşık olarak doğu-batı yönünde kateden, demiryolu, hava ve deniz limanlarına yakın olan günümüzde E5 olarak bilinen Ankara ve Londra Asfaltı üzerine veya çok yakınına tesis edilmiştir” (Doğan, 2013: 515). Bu

güzergâhta tesis edilen BOSB alt kooperatifleriyle (Bakır Sanayi, Mermerciler Sanayi ve Birlik Sanayi) birlikte bölgenin gelişmesine önayak olmuştur. Böylece sanayi alanı ve hızlı nüfus artışıyla birlikte Beylikdüzü, İstanbul'un batıya doğru mekânsal gelişimini hızlandıran ilçelerden biri haline gelmiştir.

4.3. Beylikdüzü Organize Sanayi Bölgesi'nin Mekânsal Etkileri

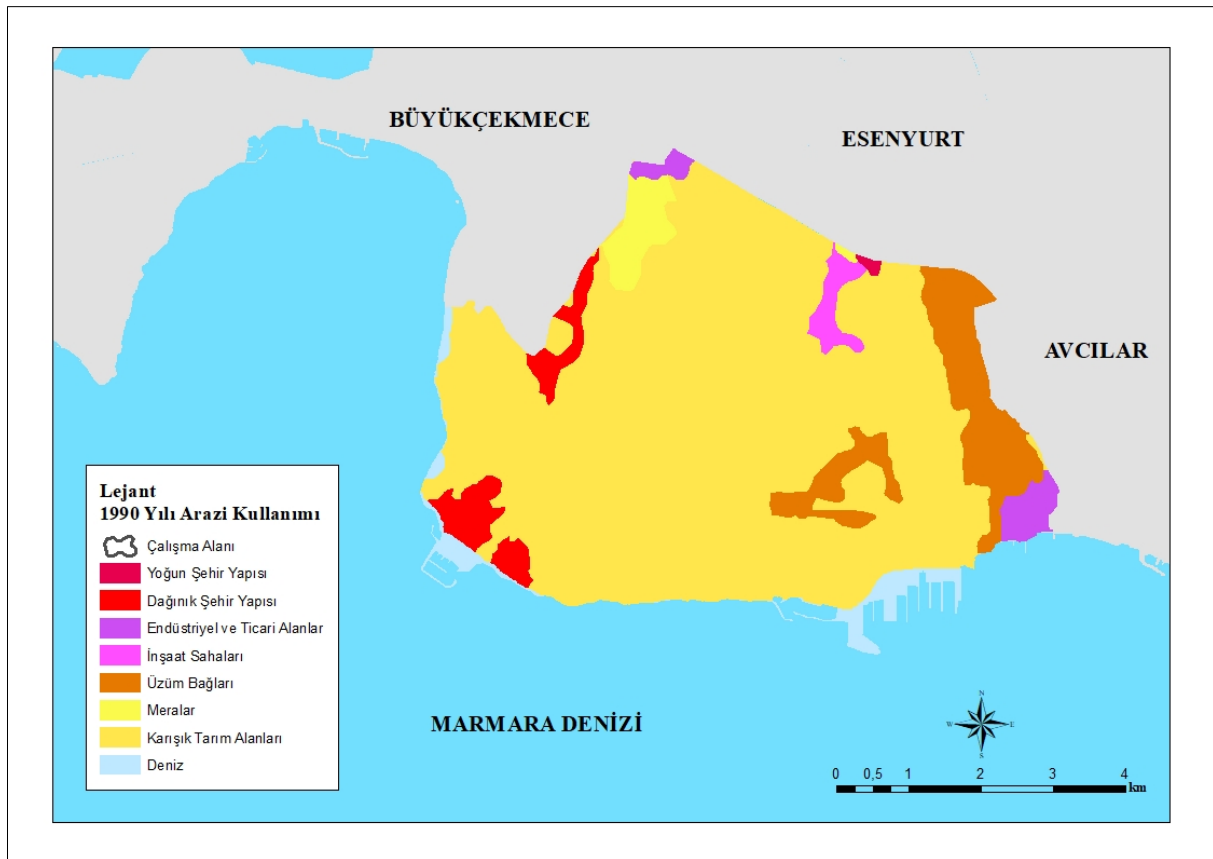
4.3.1. Arazi Kullanım Üzerine Etkileri

“Dünyada yapılan sanayi faaliyetleri coğrafi faktörlerin etkisi altında sürdürülmektedir. Diğer ekonomik faaliyetlerle de beraber yapılan sanayi, bir yandan etkileyen diğer yandan da etkilenen durumdadır. Çevre-insan-ekonomi etkileşiminde gerçekleştirilen bu faaliyetten başta insanlar olmak üzere tüm canlılar olumlu/olumsuz etkilenmektedir” (Doğan, 2019: 264). “Dikkate alınması gereken önemli bir husus, sanayinin nüfusu çekici bir özelliğe sahip

olması ve çevresinde legal veya illegal yerleşim ünitelerinin kurulmasıdır. Bu sebeple organize sanayi bölgesinin gelişme alanlarının tespitinin yanı sıra, organize sanayi bölgelerine bağlı olarak kurulabilecek, gelişebilecek alanların da aynı hassasiyetle tespit edilmesi ve bu doğrultuda gelişebilecek alanların yapılması büyük önem taşımaktadır” (Balcı Akova, 2002: 83).

“İstanbul'da sanayi hızla gelişmektedir. Buna bağlı olarak gerek şehrin içinde gerek çevresinde arazi kullanışı etkilenmekte, dolayısıyla araziden faydalanma düzeninde değişimler meydana gelmektedir” (Tümertekin, 2014: 63). Bu durumdan İstanbul'un ilçelerinden biri olan Beylikdüzü de etkilenmiştir. Çalışma alanımızı oluşturan Beylikdüzü'nde BOSB'nin kurulmasıyla hızla gelişen şehrin, mevcut arazi yapısında değişimler meydana gelmiştir. Bunun ortaya çıkarılması için 1990, 2000, 2012 ve 2018 yıllarında gerçekleşen değişimler incelenmiştir.

Şekil 5. Çalışma Alanının Arazi Kullanım Haritası (1990).

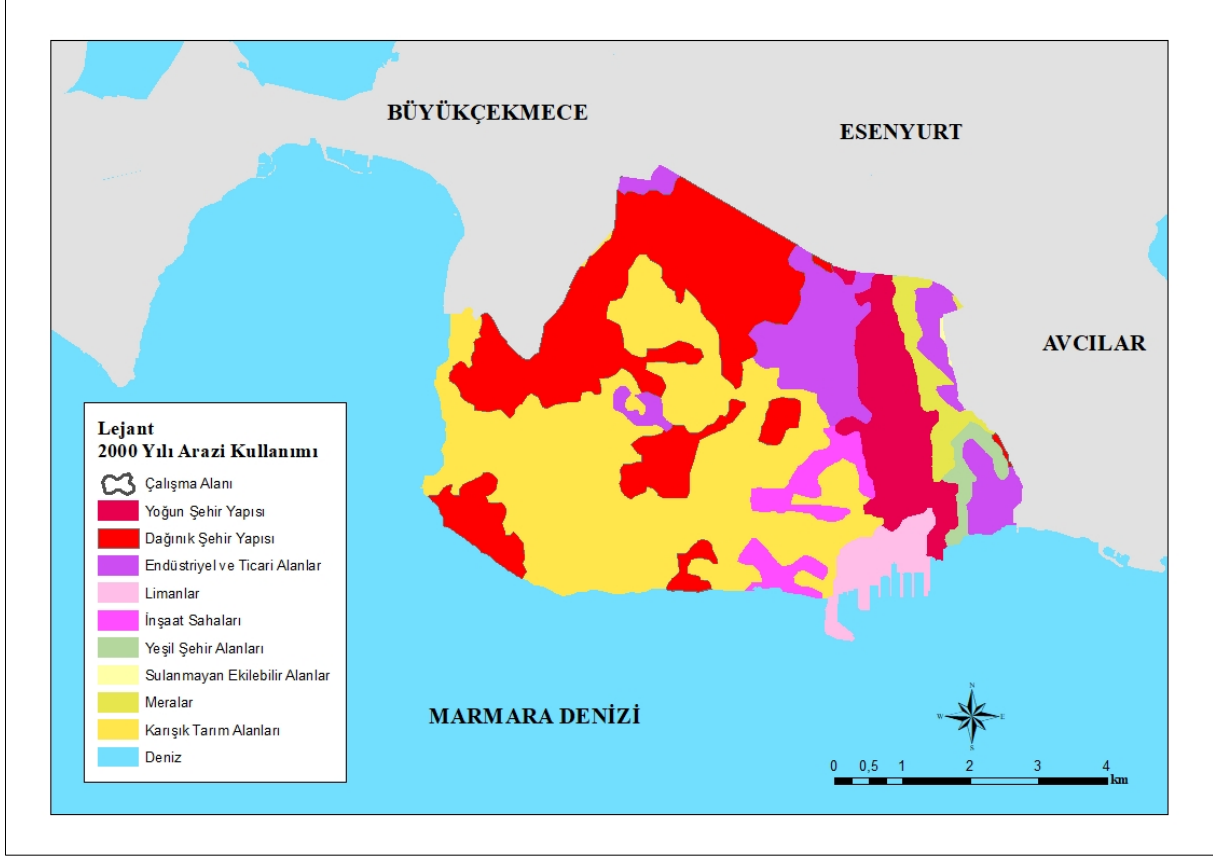
Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Çalışma alanımızı oluşturan Beylikdüzü, ilçe statüsüne yükselmeden önce ana çekirdeklerini oluşturan Gürpınar, Kavaklı ve Yakuplu yerleşim birimleri ve bugünün güncel ilçe sınırları doğrultusunda 1990 yılı arazi kullanım haritası incelendiğinde; çalışma alanının 5,46 ha bölümünü yoğun yerleşim yapısı,

139,85 ha bölümünü ise dağınık şehir yapısının oluşturduğu görülmektedir. Sanayi faaliyetlerinin yoğunlaşmadığı bu dönemde arazinin sadece 73,54 ha bölümü endüstriyel ve ticari alanları oluşturmaktadır. Ayrıca çalışma alanında karışık tarım alanlarının oranı dikkat çekmektedir (Şekil 5). O dönemde karışık tarım

alanlarının kapladığı alan 2992,68 ha'dır. 1990 yılında arazinin yaklaşık %78,46'nın tarımsal amaçla kullanıldığı görülmektedir.

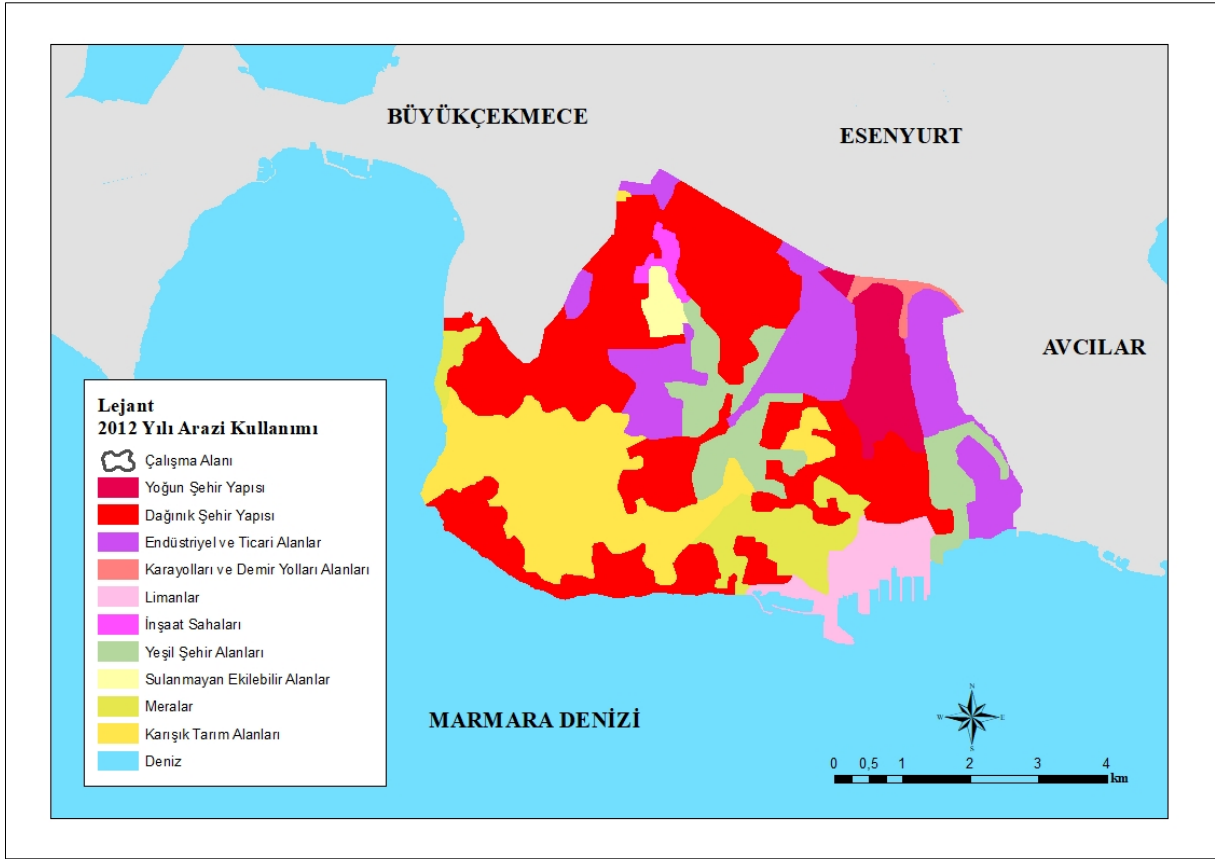
Şekil 6. Çalışma Alanının Arazi Kullanım Haritası (2000).

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Çalışma alanımızı oluşturan Beylikdüzü, ilçe statüsüne yükselmeden önce bugünün güncel ilçe sınırları doğrultusunda 2000 yılı arazi kullanım haritası incelendiğinde; çalışma alanının 338,45 ha bölümünü yoğun yerleşim yapısı oluşturmaktadır. Bu dönemde genel arazi kullanımında dağınık şehir yapısının payı %27,57'ye ulaşmıştır. Özellikle bu yapılar şehrin kuzeydoğu bölgesinde yoğunluk kazanmıştır. Bu durum

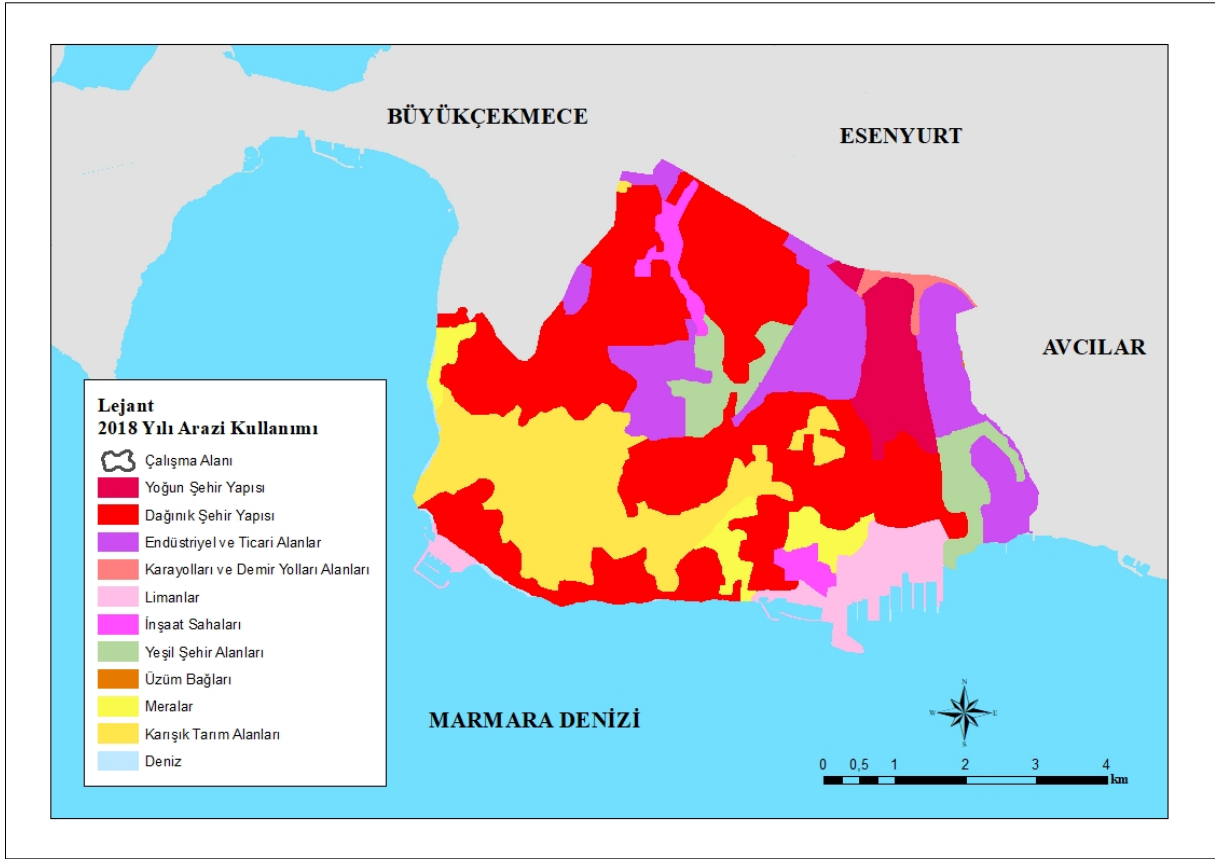
üzerinde 1996 yılında uygulanan sanayi politikalarının etkisi büyüktür. Ayrıca çalışma alanında 1495,75 ha ile karışık tarım alanları da dikkat çekmektedir. Bu alanlar daha çok kıyı şeridinde arazinin batı ve güneybatı yönlerinde yer alan Dereağzı, Kavaklı ve Sahil mahallerinde yoğunluk kazanmıştır (Şekil 6). O dönem içerisinde sanayi ve endüstriyel faaliyetlerin kapladığı alan 431,78 ha'dır.

Şekil 7. Çalışma Alanının Arazi Kullanım Haritası (2012).

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

2012 yılı arazi kullanım haritası incelendiğinde; ilçenin 2008 yılında ilçe statüsüne yükselmesiyle birlikte sanayi alanlarında büyük bir artış, tarımsal alanlarda ise bir düşüş meydana gelmiştir. Çalışma alanının büyük bir bölümünü yoğun ve dağınık şehir yapısı oluşturmaktadır. Özellikle bu yapılar şehrin kuzey, kuzeydoğu ve kuzeybatısında yoğunluk

kazanmıştır. Bunda 2002 yılında kurulan BOSB'nin etkisinden söz edebiliriz. Ayrıca çalışma alanında 681,49 ha alan kaplayan karışık tarım alanlarındaki düşme dikkat çekmektedir (Şekil 7). O dönemde sanayi ve endüstriyel faaliyetlerin kapladığı alan 589,93 ha ulaşarak çalışma alanının %15,47'sini oluşturmuştur.

Şekil 8. Çalışma Alanının Arazi Kullanım Haritası (2018).

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

2018 yılı arazi kullanım haritası incelendiğinde; sanayi alanlarında artışın devam ettiğini, tarımsal alanlar ise bir düşüşün devam ettiğini görmekteyiz. Çalışma alanının büyük bir bölümünü yoğun ve dağınık şehir yapısı ve endüstriyel alanlar oluşturmaktadır. Özellikle bu yapılar şehrin güneybatı alanı hariç diğer bütün bölgelerde yoğunluk kazanmıştır. Çalışma alanının güneybatı yönünde bulunan Dereağzı

Mahallesi'nde karışık tarım alanları yoğunluk kazanmıştır (Şekil 8). Sanayi ve endüstriyel faaliyetlerin artmasıyla yoğunluk kazanan konutlaşma çalışma alanındaki yeşil şehir alanlarında artış görülmesine neden olmuştur. Çalışma alanında yeşil şehir alanlarının kapladığı alan 210,93 ha boyutuna ulaşmıştır (Tablo 4).

Tablo 4. Çalışma Alanının Arazi Kullanımı.

Arazi Türü	Alan Ha 1990	%	Alan Ha 2000	%	Alan Ha 2012	%	Alan Ha 2018	%
Yoğun Şehir Yapısı	5,46	0,14	338,45	8,87	205,37	5,38	205,37	5,38
Dağınık Şehir Yapısı	139,85	3,67	1051,61	27,57	1436,69	37,67	1635,23	42,87
Endüstriyel ve Ticari Alanlar	73,54	1,93	431,78	11,32	589,93	15,47	589,93	15,47
Limanlar	-	-	132,14	3,46	183,02	4,8	210,46	5,52
İnşaat Sahaları	50,73	1,33	144,62	3,79	33,45	0,88	93,93	2,46
Yeşil Şehir Alanları	-	-	56,45	1,48	339,41	8,9	210,93	5,53
Üzüm Bağları	341,73	8,96	2,47	0,06	46,39	1,22	0,36	0,01
Meralar	95,46	2,5	106,29	2,79	233,09	6,11	140,2	3,68

Karışık Tarım Alanları	2992,68	78,46	1495,75	39,21	681,49	17,87	687,27	18,02
Diğer Alanlar	114,84	3,01	54,73	1,43	65,45	1,72	40,61	1,06
Toplam	3814,29	100	3814,29	100	3814,29	100	3814,29	100

Kaynak: TÜİK.

4.3.2. Nüfus Gelişimi Üzerine Etkileri

Çalışma alanında meydana gelen sanayi faaliyetleriyle (BOSB) birlikte hızla gelişen şehir yapısı beraberinde hızlı nüfus artışını da getirmiştir. Çalışma alanımız 10 mahallede mekânsal gelişimini sağlamıştır. Yüzölçümleri en büyük mahalleler sırasıyla; Yakuplu, Dereağzı, Marmara, Kavaklı, Adnan Kahveci, Barış, Gürpınar, Sahil, Cumhuriyet ve Büyükşehir'dir.

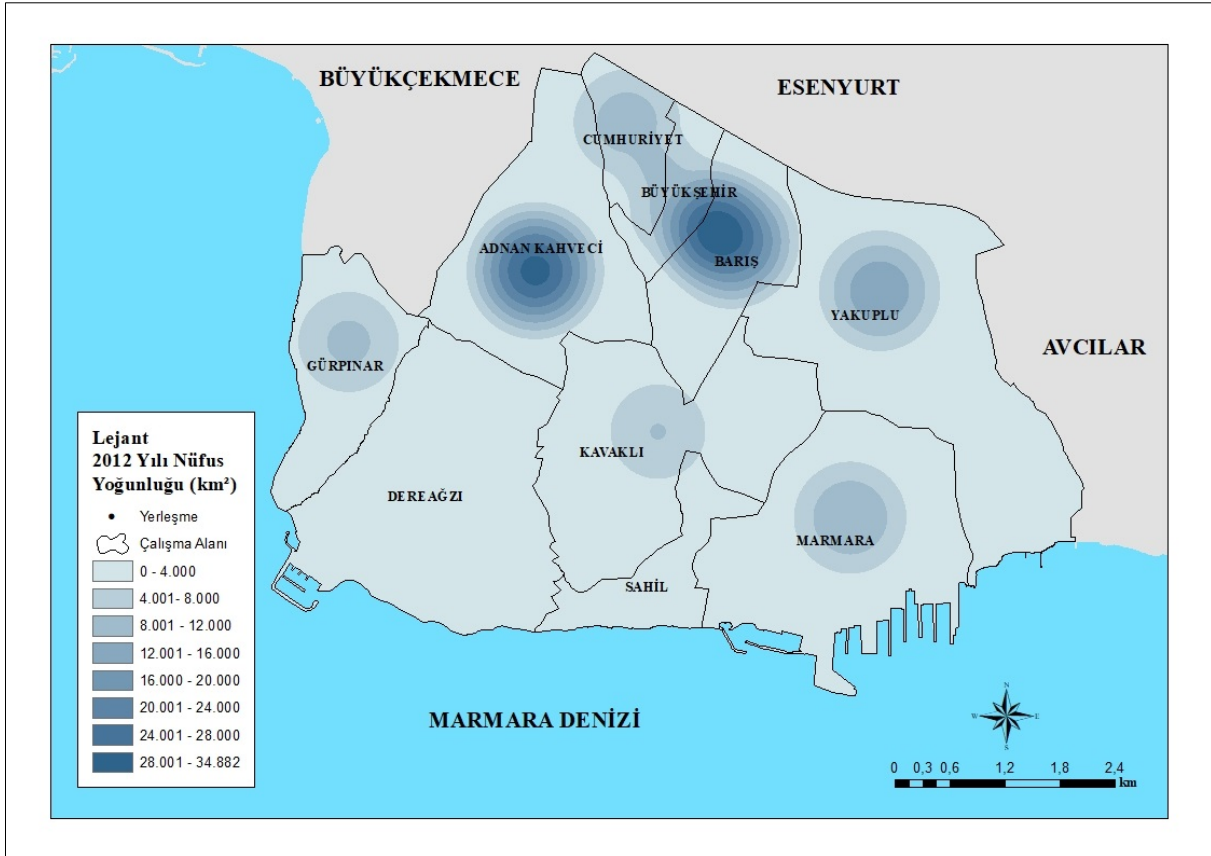
Yüzölçüm bakımından en büyük mahalle 7.345 km² ile Yakuplu ve en küçüğü de 0.958 km² ile Büyükşehir'dir.

Çalışma alanının 2012 yılı nüfusunun mahallelere göre dağılımı incelendiğinde; nüfus bakımından en fazla üç mahalle Adnan Kahveci (52.929), Barış (47.659), Yakuplu (27.409)'dur. Yine aynı yılda en az nüfusa sahip olan mahalle de Sahil (3.348)'dir (Tablo 5).

Tablo 5. Çalışma Alanı Mahalle Nüfusu (2012-2020).

Mahalle Adı	2012 Nüfusu	2020 Nüfusu	Artış Oranı %
Adnan Kahveci Mah.	52.929	101.668	92%
Barış Mah.	47.659	55.007	15%
Yakuplu Mah.	27.409	49.430	80%
Kavaklı Mah.	21.304	44.485	109%
Marmara Mah.	20.561	28.883	40%
Cumhuriyet Mah.	18.445	22.909	24%
Büyükşehir Mah.	16.216	20.798	28%
Gürpınar Mah.	14.506	20.837	44%
Dereağzı Mah.	6.737	16.141	140%
Sahil Mah.	3.348	5.406	61%

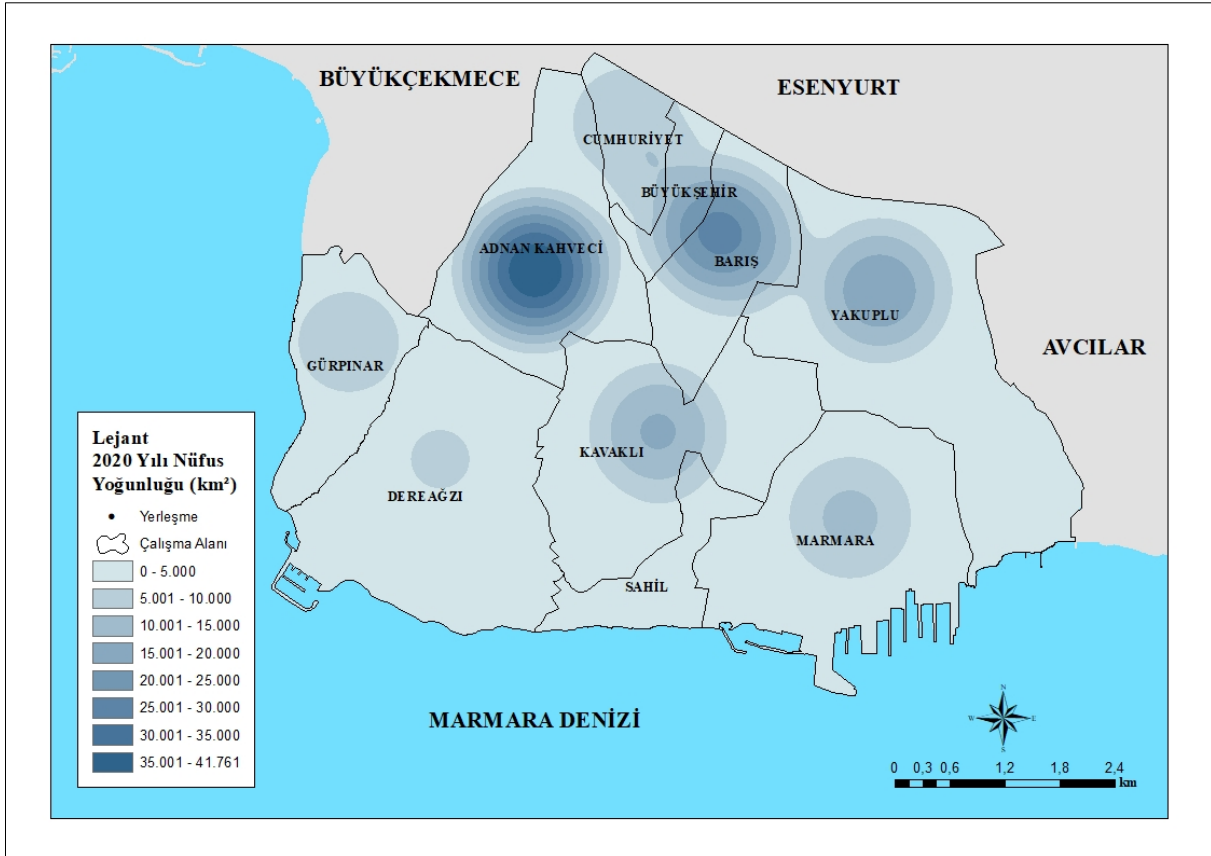
Kaynak: TÜİK.

Şekil 9. Çalışma Alanının Mahallelere Göre Nüfus Dağılışı (2012).

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Çalışma alanını oluşturan mahallelerin 2012 yılı nüfus yoğunluk haritası incelendiğinde; yoğunluğun en fazla kuzeyde bulunan Adnan Kahveci, Barış, Büyükşehir ve Cumhuriyet Mahalleleri'nde toplandığını görmekteyiz. En az yoğunluğun ise çalışma alanının güney ve güneybatısında yer alan Dereağzı ve Sahil mahallelerinde olduğunu görmekteyiz.

Çalışma alanının 2020 yılı nüfusunun mahallelere göre dağılımı incelendiğinde; en fazla nüfusun 101.668 ile Adnan Kahveci Mahallesi'nde olduğunu görmekteyiz. Adnan Kahveci Mahallesi nüfusu 2012 ve 2020 yılları arasında %92'lik bir artış göstermiştir. Daha sonra aynı dönemde sırasıyla %15'lik nüfus artış oranıyla 55.007 kişilik nüfusa sahip Barış ve %80'lik artış oranıyla 49.430 ile Yakuplu mahalleleri takip etmektedir. 2020 yılında en düşük nüfus ise %61'lik artış oranıyla 5.406 kişilik nüfusa sahip Sahil Mahallesi'ndedir.

Şekil 10. Çalışma Alanının Mahallelere Göre Nüfus Dağılışı (2020).

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Çalışma alanını oluşturan mahallelerin 2020 yılı nüfus yoğunluk haritası incelendiğinde; yoğunluğun en fazla kuzey ve kuzeydoğuda bulunan Adnan Kahveci, Barış, Büyükşehir, Cumhuriyet ve Yakuplu mahallelerinde toplandığı görülmektedir. Nüfusun bu alanlarda yoğunluk kazanmasında yerleşime uygun alanların bu yönde olması ve D100 Karayolu'nun bu güzergâha yakın olması etkili olmuştur. Ayrıca Yakuplu Mahallesi'nde yer alan BOSB etkisi çok büyüktür. En az yoğunluk ise çalışma alanının güney ve güneybatısında yer alan Dereağzı ve Sahil mahallelerindedir.

5. Sonuç

Türkiye 1950 yılından sonra hızlı bir sanayileşme sürecine girmiştir. Sahip olduğu coğrafi konumuyla birlikte önemli geçiş güzergâhında bulunan İstanbul; sanayileşmeyi ve mekânsal gelişmeyi en hızlı gerçekleştiren en önemli örneklerdendir. Ayrıca İstanbul'un artan nüfusu ve sahip olduğu ulaşım olanakları şehrin çevresinde yeni yerleşim birimlerinin gelişmesine de olanak sağlamıştır.

Günümüzde gelişimini batı yönünde de devam ettiren İstanbul'un en hızlı gelişen bölgelerinden biri de Beylikdüzü'dür. 2000 yılına kadar durağan bir gelişme gösteren çalışma sahası bu tarihten itibaren özellikle 2002 yılında BOSB'in kurulmasıyla hızlı bir gelişim sürecine girmiştir. Bunun sonucunda 2008 yılında ilçe

statüsüne yükselmiştir. 2000 yılında 90.323 olan nüfus 2007'de 209.675, 2020'de ise 365.572'ye yükselmiştir. Artışın en önemli nedenlerinden biri bölgede sanayi faaliyetlerinin yoğun bir şekilde devam etmesidir. Ayrıca ulaşım olanakları ve ilçenin güney kesiminde bulunan Ambarlı Limanının etkisi de büyüktür. İlçede artan nüfusla birlikte talepler doğrultusunda eğitim, ulaşım, sağlık vb. birçok faktör gelişme göstermiştir. Özellikle 19 Temmuz 2012'de Metrobüs ulaşım sisteminin Avrupa Yakası'nda Beylikdüzü istikametine uzatılması en belirgin örneğidir.

Çalışma alanımızın 1990-2018 yılları arasında arazi kullanım değerlerine bakıldığında; özellikle dağınık şehirleşme yapısının %3,67'den %42,87'ye yükseldiği görülmektedir. Ayrıca 1990 yılında çalışma alanının %78,46'sını kapsayan karışık tarım alanları 2018 yılında %18,02'ye düşmüştür. Bu durumun yaşanmasında bölgedeki sanayi faaliyetlerinin ve artan nüfus miktarının etkisi büyüktür. BOSB'nin bölge içerisinde varlığı hızlı gelişen çalışma alanının planlı bir şekilde gelişmesini sağlamıştır. Kısa bir sürede gelişen Beylikdüzü'nün artan nüfusuna karşılık geleceğe yönelik planlamalar daha titizlikle yapılmalıdır.

Kaynakça

- BAKIRCI, M., (2019). *Türkiye Beşerî ve İktisadi Coğrafyası, Türkiye'nin Sanayi Coğrafyası*, Nobel Yayınları, Ankara. (Ed. Nuran Taşlıgil ve Güven Şahin)
- BALCI AKOVA, S., (2002). *Ergene Havzasında Mekânsal Kullanımlar*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- D.İ.E. (1990-2000). *Genel Nüfus Sayım İstatistikleri*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları.
- DOĞAN, M., (2013). Geçmişten Günümüze İstanbul'da Sanayileşme Süreci ve Son 10 Yıllık Gelişimi, *Marmara Coğrafya Dergisi*, (27), 511-550.
- DOĞAN, M., (2013). Türkiye'de Sanayileşme Sürecine Genel Bir Bakış, *Marmara Coğrafya Dergisi*, (25), 211-231.
- DOĞAN, M., (2019). *Beşerî ve Ekonomik Coğrafya, Sanayi Coğrafyası* (Ed. Prof. Dr. Mesut Doğan ve Prof. Dr. Özlem Sertkaya Doğan), Pegem Akademi, Ankara.
- ELİBÜYÜK, M., YILMAZ, E., (2010). Türkiye'nin Coğrafi Bölge ve Bölümlerine Göre Yükselti Basamaklarını ve Eğitim Grupları, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, (8).
- GÖNENÇİL, B., (1997). Edirne ve Tekirdağ'ın Aylık ve Yıllık Yağışlarının Karşılaştırılması, *Türk Coğrafya Dergisi*, (32), 349-353.
- HENDERSON, J. V., (2014). *Urbanization and the Geography of Development*, Policy Research Working Paper, No: 6877, World Bank.
- MUTLUER, M., (2003). Türkiye'de Yeni Gelişen Sanayi Odakları: Denizli, Antep, Çorum, *Ege Coğrafya Dergisi*, (12), 13-27.
- SERTKAYA DOĞAN, Ö., (2009). Nüfus Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Silivri, *Marmara Coğrafya Dergisi*, (10), 1-19.
- SILOKO, I.U, ISHIEKWENE C.C., OYEGUE, F.O., (2017). The Effect of Smoothing Parameter In Kernels Aggregation, *Canadian Journal of Pure and Applied Science*, 11 (2), 4255-4262.
- TÜMERTEKİN, E., (2014). *İstanbul İnsan ve Mekân*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- VENABLES, ANTHONY, J., (2008). *Rethinking Economic Growth in a Globalizing World: An Economic Geography Lens*, Commission on Growth and Development, The World Bank, Working Paper, No: 18, Washington.

TDK, (2020). 30 Mayıs 2020 tarihinde

<https://sozluk.gov.tr/?kelime=a%C4%9F%C4%B1r%20sanayi> adresinden alındı.

Beylikdüzü Belediyesi, (2017). Stratejik Plan 2017-2020.

<https://www.beylikduzu.istanbul/icerik/stratejik-plan-ve-raporlar> adresinden temin edilmiştir.

URL: <http://www.ibosb.com/kurumsal> (Erişim: 04.05.2020).

URL:

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> (Erişim: 25.04.2020).

URL: <http://www.ibosb.com/kurumsal> (Erişim: 04.05.2020).